

ב"ה

העדות וביאורים בהפילות המועדים

תשורה משמחת הבר מצוה של
הת' אודי שי' רייצס
י"א תשרי, "בשם השם", תשפ"ג
-שנת "הקהל" -

יש לשמור על קדושת הגליון!

רייצעס" ברוקלין

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

זונתס מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, י"ג תשרי תשכ"ז
ברוקלין

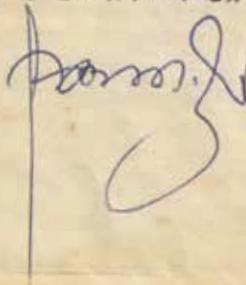
האברן יעקב שי

שלום וברכה!

במענה על הודעתו ע"ר הכנסו

לגיל מצות,

הנח יה"ר מהשי"ה אשר מבן
שש עשרה למצות יגדל לבן חמש עשרה וכו'
כפסק המשנה (אבות פרק ה'), ויוסיף החסדה
ושקידה בלימודו בתורה, בחולת הנגלה וכן
בתורה החסידות ויהדר בקיום המצות. והשי"ה
יצליחו להיות חסיד ירא שמים ולמדן.

ברכה


אגרת הרבי לסביו של חתן הבר מצוה,
השליח הרה"ח הרב יעקב רייצס שליט"א

פתח דבר

הננו מתכבדים בזה להגיש תשורת מזכרת למשתתפים בשמחתנו, שמחת ה"בר-מצוה" של בננו היקר הת' אורי שי.

בהיות שיום ה"בר-מצוה" הוא בעיצומו של החודש השביעי, בין יום הכפורים לחג הסוכות – מוגשים בזה כמה הערות והארות בנוסחאות התפלות של ימי המועדים: ר"ה, יום הכפורים, חג הסוכות ושמני עצרת (חלקם הגדול התפרסם בעבר בקובצי "הערות וביאורים", וכאן בא בעריכה מחודשת ובתוספות).

הערות, חידושים ותוספות בענינים הנידונים כאן יתקבלו בברכה ובשמחה, בכתובת הדוא"ל rizs@neto.bezeqint.net

יהי רצון שנזכה בקרוב ממש לקיום התפלה-משאלה, ובנוסח שאומרים אותו בימים אלו במזמור של "לדוד ה' אורי":

"אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חיי, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו" –

שנזכה בשנת "הקהל" זו להיעוד "קהל גדול ישובו הנה", לבית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו, ושם נזכה "לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו", מתוך שמחה וטוב לבב.

בברכה לחג שמח ושנה טובה ומתוקה,
משפחת רייצס – קרית גת

תוכן הענינים

א

"במהרה בימינו" - מהירות אצל האבות

ב

"ומפני חטאינו .. היד שנשתלחה במקדשך"
- החילוק בין מוספי המועדים למוספי שבת
ור"ח

ג

התחלת תפלות יום הכפורים - "הוי' מֶלֶךְ"
או "אור זרוע"

ד

"הושענא .. הושענא" - הטעם להדגשת
האותיות סמ"ך ועי"ן

ה

"על הסלע הך ויצאו מים" - מדוע נזכרה
הכאת הסלע ולא ההכאה בצור

ו

"כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"
- אמירת פסוק זה בעת פתיחת הארון

ז

סיום התורה במלה "ישראל" ובאות למ"ד



”במהרה בימינו” - מהירות אצל האבות

וּבְכֵן תֵּן כְּבוֹד יי לְעַמְּךָ, תְּהִלָּה לִירְאֵיךָ, וְתִקְוָה טוֹבָה
לְדוֹרְשֶׁיךָ, וּפְתִחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ, שְׂמֵחָה
לְאַרְצֶךָ, וְשִׁשׁוֹן לְעִירְךָ, וְצִמְיַחַת קָרְן לְדוֹר עֲבָדֶיךָ,
וְעִרְכַּת נֵר לְבֵן יִשְׂרָאֵל מִשִּׁיחֶךָ, בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ:

בנוסף התפלות דר"ה ויוהכ"פ יש כמה פסקאות המתחילות בתיבת "ובכן",
ופיסקא זו – "ובכן תן כבוד" – היא השלישית.

ובספר "לקוטי לוי יצחק" (הערות לס' הזהר בראשית ע' רכו) מדייק בזה שדוקא
בפיסקא זו מסיימים "במהרה בימינו", מה שאין אומרים כן בשתי הפיסקאות
הקודמות ("ובכן יתקדש", "ובכן תן פחדך").

ומבאר, ששלושת הפיסקאות הן כנגד שלושת האבות – הראשונה כנגד
אברהם, השנייה כנגד יצחק, והשלישית כנגד יעקב (וראה גם תורת מנחם ח"ב ע'
298 ובהנסמן שם).

ולכן דוקא בהשלישית מסיימים "במהרה בימינו", כי דוקא "ביעקב הוא מהירות", ומביא הכתוב בפרשת תולדות (כו, כ): "ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני", "הרי שביעקב הוא מהירות".

[והובאו הדברים בהערה באג"ק (חכ"ז ע' שעב), בנוגע למה שסיים שם בגוף המכתב שהגאולה תבוא "במהרה בימינו ממש" – "להעיר אשר הגאולה העתידה ובית המקדש הג' שייכים לבחינת יעקב, וביעקב הוא מהירות, מה זה מהרת, להבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין". עכ"ל].

ולכאורה יש להעיר:

הרי גם באברהם מפורש ענין המהירות בתורה, בפרשת וירא (יח, ו-ז): "וימחר אברהם .. רץ אברהם", ואם כן מגין שדוקא "ביעקב הוא מהירות", יותר מאשר באברהם?

ויש לעיין.

≡ ב ≡

”ומפני חטאינו .. היד שנשתלחה במקדשך” - החילוק בין מוספי המועדים למוספי שבת ור”ח

וּמִפְּנֵי חַטָּאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ • וּנְתַרְחַקְנוּ מֵעַל
אֲדָמָתֵנוּ • וְאִין אָנוּ יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת חֻבוֹתֵינוּ
בְּבֵית בְּחִירָתְךָ • בְּבֵית הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ • שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ
עָלֵינוּ מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁלַחְתָּ לָּחָה בְּמִקְדָּשְׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ

א. נוסח זה של ”ומפני חטאינו כו” אומרים בכל ימי המועדים, והחידוש הוא – שלא רק בשלושת הרגלים אלא גם בר”ה ויוהכ”פ:

בשלושת הרגלים הרי יש מצוה לעלות לרגל לבית המקדש, ואם כן, מובן שכאשר לא זכינו עדיין לבנין בית המקדש – ”מתפרצת” הזעקה על החסרון של בית המקדש ו”נזכרים” אנו בזה ש”מפני חטאינו גלינו מארצנו .. ואין אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות .. מפני היד שנשתלחה במקדשך”;

אמנם בר"ה ויוהכ"פ הרי אין מצוה לעלות לרגל, ולכן באמת אין אומרים בנוסח התפלה "ואין אנו יכולים לעלות ולראות כו".

ואעפ"כ, גם בהם הנוסח הוא "ומפני חטאינו כו" – כיון שאף שאין מצוה על כל יחיד לעלות לבית המקדש בימים אלו, הרי יש מצוה המוטלת על כלל ישראל **להקריב קרבן מוסף היום**, ולכן מתעוררת הזעקה על כך ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו .. ואין אנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך כו", ומבקשים שיבנה בית המקדש ונוכל להקריב את מוספי היום בבית המקדש "כמצות רצונך".

ב. והנה, לפי זה צריך ביאור – מדוע אין אומרים נוסח זה של "ומפני חטאינו" (או כיוצא בו) גם במוסף של כל שבת?

הרי גם בשבת יש מצוה של הקרבת מוסף היום, שעל זה אנו מבקשים ומתפללים בתפלת מוסף: "יהי רצון מלפניך .. שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו .. ואת מוסף יום השבת הזה נעשה ונקריב לפניך וכו";

ואם כן, היה מן הראוי להקדים ולהזכיר את זה ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו" – את חורבן בית המקדש "מפני היד שנשתלחה במקדשך".

אמנם בפועל אין מזכירים בשבת כלום מכל הצער של הגלות והחורבן, ורק מבקשים על העתיד הטוב (שנזכה לבנין בית המקדש ולהקריב בו הקרבנות), אבל לא מדברים בכלל על הצער של העבר (וההווה).

והשאלה נשאלת – וכי על העדר קרבנות המועדים אנו מצטערים יותר מאשר העדר מוסף השבת!?!...

ג. ולכאורה היה אפשר לומר שאכן כך, שהעדר קרבן מוסף של שבת פחות מעורר צער ו"זעקה":

קרבתן מוסף של שבת אינו אלא "שני כבשים", ויש המבארים ומדייקים כו
שבאמת אינו דומה לשאר קרבנות המוספין – אלא הוא כעין "הכפלה" של קרבן
התמיד;

שבכל יום יש מצוה להקריב שני כבשים, אחד בבוקר ואחד בין הערביים,
ובשבת המצוה היא להוסיף עוד שני כבשים (כך שבסך הכל הם ארבעה) – אבל
אין זה מוסף "שלם" עם חידוש בפני עצמו כו (ואכמ"ל בזה).

ומהאי טעמא היה אפשר לומר שאי אפשר להשוות ה"רעש" שעושים ממוספי
המועדים, שהם מוספין מחודשים ומיוחדים כו, לה"רעש" שעושים ממוסף של
שבת שאינו אלא שני כבשים.

אבל גם אם נקבל תירוץ זה בנוגע לשבת – עדיין תתעורר הקושיא לענין ראש
חודש:

מוסף ר"ח (אינו כמו מוסף שבת, אלא) הוא בוודאי מוסף "שלם" ומיוחד –
"פרים בני בקר שנים, ואיל אחד, כבשים בני שבעה .. ושעיר לכפר";

ובפועל, נוסח התפלה של מוסף ר"ח דומה (לא למוספי המועדים, אלא) למוסף
של שבת – שרק מבקשים ומתפללים על העתיד הטוב ("מזבח חדש בציון תכין,
ועולת ר"ח נעלה עליו כו"), ואין מזכירים כלל את זה שהיה בעבר בית המקדש
ונשלחה בו יד ונחרב וכו'!

ומעתה עולה לכאורה שהנוסח של "ומפני חטאינו כו" מיוחד הוא דוקא לימי
המועדים (כולל ר"ה ויוהכ"פ) – אבל אינו מתאים לשבת ולא לר"ח, וטעמא בעי.

[ולמעשה, שבנוסח התפלה של הרמב"ם (בסדר התפלות שבסוף ספר אהבה),
הרי גם במוסף ר"ח אומרים הנוסח של "ומפני חטאינו גלינו מארצנו" (ורק בשבת
אין אומרים אותו) – אבל גם לפי נוסחתו שם יש הבדל ניכר בין מוסף ר"ח
למוספי המועדים, שבר"ח אין מזכירים את הנוסח של "ומפני היד שנשתלחה

במקדשך, עיי"ש].

ד. והנה, בנוסף לכל תפלות המוסף שהזכרנו עד כה, קיים עוד נוסח של תפלת מוסף – כאשר חל ר"ח בשבת, שאז הוא נוסח בלתי רגיל, המשלב את שבת ור"ח ביחד.

והנה, לפי הג"ל שבשבת ור"ח אין מזכירים את צער הגלות והחורבן במוסף (אלא דוקא בימי המועדים) – לכאורה, הרי גם כשמצטרפים שבת ור"ח יחד אין טעם להזכיר זאת, שהרי בין מצד שבת ובין מצד ר"ח אין מזכירים כנ"ל.

אמנם בפועל בנוסח המוסף של שבת ור"ח כן מזכירים זה, ואדרבה – מאריכים בענין קושי הגלות בנוסח מיוחד במינו:

"ולפי שחטאנו לפניך אנחנו ואבותינו, חרבה עירנו ושמים בית מקדשנו, וגלה יקרנו ונוטל כבוד מבית חיינו, ואין אנו יכולים לעשות כו".

והדבר קשה, שהרי אם מצד שבת לבד איננו נזכרים לעורר על קושי הגלות, ואם מצד ר"ח לבד איננו נזכרים לעורר על קושי הגלות – מה הטעם שבהתחבר שני אלו יחד אז פתאום מתעורר נוסח חדש זה?

[ובדרך צחות י"ל, שכאשר מצטרף שבת עם ר"ח יחד – הרי זה כבר בגדר **'יום טוב'** של ממש... וא"כ שווה הוא לימי המועדים שבהם אומרים נוסח ד"מפני חטאינו כו". אבל הא גופא קשיא, כנ"ל].

ה. והנראה לומר בדרך אפשר, שהנוסח של "ומפני חטאינו כו" בא **בהמשך לקריאת התורה**:

בכל אחד מימי המועדים קוראים בתורה במוסף היום שצריך להקריב בבית המקדש – ואך "טבעי" הוא, שלאחר שקראנו בתורה על מוסף היום, ובפועל יודעים אנו שעדיין לא זכינו לאפשרות הקרבתו, מתעוררים אנו (בתפלה הסמוכה,

תפלת מוסף, הבאה מיד לאחר קריאת התורה) בצער על הגלות וחורבן בית המקדש, ונוכרים ב"יד שגשתלחה במקדשך" שהיא הגורמת לזה ש"אין אנו יכולים לעשות חובותינו כו".

ובזה מתיישב בפשיטות שבכל שבת אין נוסח זה – שהרי בשבת "רגילה" לא קוראים בתורה את פרשת מוסף היום;

ולאידך, מובן היטב זה שבשבת ר"ח כן מזכירים החורבן והחסרון – כי כאשר חל ר"ח בשבת אז כן קוראים בתורה את מוסף השבת.

הווי אומר:

בסתם שבת לא קוראים בתורה כלל בקרבן מוסף של שבת, וממילא אין הרגשת החסרון והקושי בתחילת התפלה ולכן לא מתחילים בזה ש"מפני חטאינו גלינו .. ואין אנו יכולים"; אך בשבת ר"ח כן מתחילים בזה ש"חטאנו .. ואין אנו יכולים", שהרי כאשר חל ר"ח בשבת קורא ה"מפטיר" גם את מוסף השבת וגם את מוסף ר"ח, ובמילא מתעורר ההרגש על החסרון בקרבן זה שקראנו בתורה זה עתה, ובפרט שהוא לא מוסף אחד אלא שני מוספין!

ו. אך עדיין נותר לנו לבאר את הנוסח של ראש חודש כשחל בחול – שהרי בר"ח כן קוראים בתורה במוסף היום, ולפי הנ"ל היה הדבר צריך לעורר אותנו לפתוח את הנוסח של מוסף בדברי צער על החורבן והעדר האפשרות להקריב ("חטאנו .. ואין אנו יכולים לעשות חובותינו כו")!

ולחידודא אפשר לומר, שבר"ח כשחל בחול עושים "הפסקה" בין קריאת התורה לבין מוסף – בחליצת התפילין (ובהנחת תפילין דרבינו תם וכו'), ובמילא תפלת מוסף אינה באה כ"כ "בהמשך ישר" לקריאת התורה, ולכן אין הנוסח של ר"ח דומה לנוסח של תפלות המועדים (ושבת ר"ח), שבהם מורגש יותר הסמיכות של מוסף לקריאת התורה.

אמנם בעומק יותר י"ל:

כשחל ר"ח בשבת, קוראים בתורה את המוסף של שבת והמוסף של ר"ח (ולא את פרשת התמיד שלפניהם);

אמנם כשחל ר"ח בחול, אז קוראים בתורה (לא רק את מוסף ר"ח שמקריבים בו ביום, אלא) גם את מוסף שבת וגם את פרשת התמיד.

ובכן, בשלמא כאשר קוראים רק את מוספי היום – מובן שמתעוררים ב"רעש" על זה שחרב בית המקדש ואין לנו אפשרות להקריב קרבנות מיוחדים אלו;

אבל כאשר קראנו זה עתה גם את פרשת התמיד, שהוא קרבן שצריך להקריב בכל יום ויום –

אם נעשה "רעש" על זה שחרב בית מקדשנו "ואין אנו יכולים לעשות חובותינו", תישאל מאליה השאלה: מה יום מיוחדים?! הרי בכל יום ממש חסר לנו הקרבת קרבן התמיד, ולמה דוקא היום (בר"ח) אנו נזכרים לעודר על העדר הקרבנות בצער ובהתרגשות כזו – מה שלא עשינו תמול שלשום?!

ודו"ק בכ"ז, ויהי רצון שנוכה כבר להקריב תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן כפשוטו,

בבית המקדש השלישי שיבנה תיכף ומיד ממש.

התחלת תפלות יום הכפורים

- "הוי' מֶלֶךְ" או "אור זרוע"

צו א יי מֶלֶךְ, תִּגַּל הָאָרֶץ,

כל נדרי היא מנזה גדולה לקנות ספר ראשון ולאמר פסוק :

אֹר זָרַע לְצַדִּיק וְלִישְׂרֵי לֵב שִׂמְחָה :

ליל יוה"כ"פ, מתחילים הוי' מלך תגל גוי. פסוק אור זרוע – פעם אחת

ובקול רם.

למנהג חב"ד, מתחילים לפני "כל נדרי" באמירת מזמור צו שבתהלים המתחיל "ה' מלך גוי", אלא שאומרים בלחש כל אחד לעצמו, וכשמגיעים להפסוק שבסוף המזמור "אור זרוע לצדיק גוי", אז מתחילים את האמירה בקול רם.

ובספר "אור התורה" לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק (על סידור – ע' פב) מבאר, שזה שנאמר "ה' מלך" בשני קמ"צין מורה על גילוי נעלה ביותר (יותר מאשר הלשון "ה' מלך" בשני סגו"לין), וכידוע בכ"מ שניקוד קמ"ץ מורה על ספירת הכתר כו' (ראה סה"ט תקס"ב ח"ב ע' שמא: "קמץ בכתר ופתח בחכמה כו"), ולכן מתחילים בזה את התפלה דיוהכ"פ, וז"ל באור התורה שם:

"ה' מלך בקמץ מורה על גילוי מלכותו ביתר שאת. וכמו שכתוב 'ה' מלך תגל הארץ' בתלים ריש סי' צו .. וכן ריש סי' צט: 'ה' מלך ירגזו עמים' – גם כן בשני קמציין .. ולכן אומרים בר"ה ויוהכ"פ קודם תפלת ערבית 'ה' מלך תגל הארץ'."

[ולהעיר, שלפי מנהגנו אומרים מזמור זה קודם תפלת ערבית של יום הכפורים דוקא, ויש לעיין בכוונת הצ"צ שמזכיר בענין זה גם את "ראש השנה", וצ"ע].

והנה, הצ"צ מזכיר את שני המזמורים בתהלים המתחילים בתיבות "ה' מלך" – מזמור צז ומזמור צט, ובפועל ביום הכפורים אומרים רק מזמור צז;

אך יש להעיר בדרך אפשר, ששני מזמורים אלו הם בשיעור התהלים היומי של יום כ"ף בחודש (מזמור צז הוא ההתחלה של השיעור היומי, ומזמור צט בהמשכו) –

ומבואר בכמה מקומות, שהאות כ"ף שייכת במיוחד לספירת הכתר; הן מצד שתיבת "כתר" מתחילה באות כ', והן מצד ש"עשרים" בגימטריא "כתר", ועוד (ראה לקו"ת שה"ש לה, ג. ס' הערכים חב"ד מערכת אותיות – אות כ"ף סעיף ב. וש"נ).

וכמה פעמים בשיחות מצינו במעלת יום כ"ף בחודש שהוא שייך לספירת הכתר (ראה לדוגמא שיחת ש"פ וירא תשנ"ב) – שלפי זה יומתק שדוקא ביום זה אומרים (פעמיים) "ה' מלך" בניקוד קמץ השייך לכתר.

*

והנה, בספר "תורת לוי יצחק" (ע' רמח) מבואר שיום הכפורים שייך לבחינת "אם", וז"ל:

"אם ביחוד הוא יום הכפורים שהוא בח' בינה, וכידוע שאז נטלא מבי אימא. והתפלות דיום הכפורים מתחילתן ועד סופן הוא אותיות 'אם' – שמתחילין בפסוק 'אור זרוע', אות א', ומסיימין בלשנה הבאה בירושלים, במ', היינו 'אם'".

ולכאורה מבואר מדבריו שלא כמנהגנו שמתחילים ב"ה' מלך" (בתחילת המזמור), אלא שמתחילים מפסוק "אור זרוע" (שבסופו). אם כי בדוחק י"ל, שכיון

שמתחילים בקול רם מפסוק "אור זרוע" לכן נחשב הוא ההתחלה של התפלה עצמה (ומה שאומרים לפנ"ז הוא רק כעין הקדמה).

ועכ"פ, יש להוסיף בדא"פ בענין זה של שייכות יוהכ"פ לבחינת "אם" –

דהנה, יום הכפורים נזכר בתורה שבכתב פעמים בודדות, והאחרונה שבהן היא בפרשת פינחס (כט, ז): "ובעשור לחודש השביעי הזה מקרא קודש יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם וגו'".

ובכן, פרשת פינחס היא הסדרה ה"אם" שבתורה (כלומר: כשנמנה את פרשיות התורה לפי סדרן נמצא שפרשה זו היא במספר מ"א), ויומתק השייכות שלה עם יום הכפורים שהוא בחינת "אם", ודו"ק.

"הושענא .. הושענא" - הטעם להדגשת האותיות סמ"ך ועי"ן

סִבְלֶת סְבֻלָּה • עֲנִיָּה סוּעָרָה • פְּרוּיַת טוֹבָיָה • צֵאן קָדְשִׁים •
 קְהֵלֶת יַעֲקֹב • רְשׁוּמִים בְּשִׁמְךָ • שׁוֹאֲנִים הוֹשֵׁעָנָא • תְּמוּכִים
 עֲלֶיהָ • הוֹשֵׁעָנָא :

להושענות — מדייקים לעשות היקף שלם. מסיימים אותו באמירת אות ה"ת".
 מנהגנו שהש"ץ אמירתו בקול רם מתחיל מאות "ס" או "ע".

מנהג חב"ד ב'הושענות' שכל אחד אומר על מקומו מתחילת ה'הושענא', ורק כשמגיעים לאות ס' או ע' אז מתחילים להקפח' ומשם ואילך אומר הש"ץ בקול רם. וחיפשתי בספרים ולא מצאתי (לעת עתה) טעם להתחלת ההקפח' באותיות אלו דוקא, ובפרט יש לדקדק בזה שלא נקבעה אות אחת בבירור, אלא נתנו שתי אפשרויות באופן דלא פסיקא מילתא (ס' או ע'). – ולהעיר שהמנהג בפועל כמו שראיתי הוא שמתחילים תמיד באות ס'.

ואולי יש להעיר בזה, בדרך אפשר:

כתב כ"ק אדמו"ר הצמח צדק (הובא בספר הליקוטים דא"ח צמח צדק ערך 'סוכות' ע' תנג): "מראש השנה עד שמיני עצרת - כ"ב ימים, שמשתהה תיקון המלכות והיא עולם הדיבור, כ"ב אותיות כנגד כ"ב ימים הנ"ל. ולפי זה, ביום א' **דסוכות מאיר הסמך**, שהוא ראש מצות סוכה".

והיינו, שכל אחד מהימים שבין ר"ה לשמע"צ מכוון הוא כנגד אות אחת מהאותיות, וביום א' דסוכות הוא כנגד אות "ס" – שבאות זו מתחילה תיבת "סוכה".

ולפ"ז נמצא, שימי חג הסוכות שייכים הם להאותיות האחרונות – מהאות "ס" עד האות "ת" – ומובן טעם ההדגשה והאמירה בקול של אותיות אלו דוקא.

ועפ"ז אפשר אולי גם לתת טעם בזה שנקבע המנהג שמתחילים באות ס' או ע', שהרי ידוע מנהגנו שלא אומרים הושענות בשבת, וא"כ כאשר חל יו"ט ראשון בשבת נמצא שכל ענין ההושענות מתחיל רק למחרתו – ביום ט"ז תשרי שהוא שייך לאות ע' (ואולי שייך גם לזה שע' הוא תחילת תיבת "ערבה", היינו שמצות הערבה – שהיא המקור לענין ההושענות – ישנה **בוודאי** ביום זה של ט"ז תשרי (משא"כ ביום ט"ו, שתלוי אם חל בשבת), וכמאמר המשנה (סוכה רפ"ד): "לולב וערבה ששה ושבעה").

ועצ"ע.



”על הסלע הך ויצאו מים” - מדוע נזכרה הכאת הסלע ולא ההכאה בצור

זְכוּר מְשׁוּי בְּתִבְת גְּמָא מִן הַמַּיִם י נְמוּ דְלָה דְלָה
וְהִשְׁקָה צֵאן מַיִם י סְגוּלָה עֵת צְמָאוּ לְמַיִם י עַל
הַסֵּלֶע הֵךְ וַיֵּצְאוּ מַיִם: בְּצֻדְקוֹ חוֹן חֲשֵׁרֶת מַיִם: ¹⁰⁰⁰

תוכן פיסקא זו הוא להזכיר זכותו של משה רבינו בקשר לענין המים, וכעין זה הוא בפיוט להושענא רבא:

”תענה מתחננים כבישימון עלי מים, למען נאמן בית מספיק לעם מים, סלע הך ויזובו מים”.

והנה, בתורה מצינו שתי פעמים שבהם סיפק משה לעם מים:

פעם אחת בסמיכות ליציאת מצרים, שאז נאמר לו ”והכית בצור, ויצאו ממנו מים ושתה העם – ויעש כן משה וגו’” (בשלח יז, ו);

ופעם שניה בשנת הארבעים, לאחר מות מרים, שאז הורה הקב"ה **"ודברתם אל הסלע** לעיניהם ונתן מימיו, והוצאת להם מים מן הסלע וגו'" (חוקת כ, ח), ומשה בפועל הכה את הסלע: **"וידם משה את ידו ויך את הסלע** במטוה פעמיים ויצאו מים רבים וגו'" (שם, יא).

ולכאורה אינו מובן, למה שבק הפייט ולא הזכיר כלל את המאורע הראשון שבו משה הכה **"בצור"** – אלא הזכיר רק את המאורע השני שבו הכה משה **"על הסלע"**?

ובפרט, שהמאורע הראשון לכאורה הוא יותר משבחו של משה, שכן שם עשה משה בדיק מה שנצטווה, בעוד במאורע השני היה שינוי, שהקב"ה צוהו לדבר אל הסלע והוא בפועל הכה את הסלע (ונחשב לו הדבר לחטא כו' עד שבגללו לא נכנס לארץ ישראל).

והנה, לענין הפיוט דהושענא רבא י"ל בפשיטות שהוא מסודר לפי אותיות הא"ב, וכיון שהגיע עתה לאות ס' – מתאים כאן דוקא המאורע של **"סלע הרך"**;

אך בפיוט של שמיני עצרת הרי אוחז הפייט באות ע' – **"על הסלע הרך"**, ולכאורה היה יכול לומר **"על הצור הרך"**!

ואולי י"ל, שלשון הכתוב היא **"והכית בצור"**, ורש"י שם מפרש: **"על הצור לא נאמר אלא 'בצור'**, מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו סנפרינון והצור נבקע מפניו" – ומכיון שהכתוב מדייק **שלא** לומר **"והכית על הצור"**, לכן נמנע הפייט מלומר **"על הצור"** ונקט דוקא **"על הסלע"**.

[ולהעיד שבכתוב לא נאמר הלשון **"על"** גם לענין הסלע – אבל עכ"פ נאמר בו **"ודברתם אל הסלע"**.. ויך את הסלע", שדומה יותר ללשון **"על"**, ולא נאמר **"ויך בסלע"** כמו שנאמר בצור].

ובעומק הענין אולי יש לבאר, שכיון שכוונת הפייט היא לדבר במעלתו ושבחו

של **משה רבינו** שבזכותו באו מים לישראל, לכן לא הזכיר את המאורע שהיה בצור, כיון ששם באו המים **בזכות מרים** (כדברי רש"י בפ' חוקת כ, ב);

ולכן העדיף את המאורע שהיה בסלע, שהיה לאחר מות מרים, כאשר **פסקה זכותה** ופסקו המים שבאו בזכותה (כדברי רש"י שם) – ומעתה בהכרח שהמים שיצאו מן הסלע היו בזכות **משה** בדוקא, ודר"ק.

”כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים” - אמירת פסוק זה בעת פתיחת הארון

מִלְכוּתְךָ, מַלְכוּת כָּל עוֹלָמוֹם, וּמִמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר
וְדוֹר:¹
כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה, וְדִבֶּר יי מִירוּשָׁלַיִם:²

ב”לקוטי שיחות” חלק טו (שיחה ב' לפרשת ויצא) מבאר בארוכה את זה שאומרים בסוף נוסח ”אתה הראת” את הפסוק ”כי מציון ג'” -

שבאמת אין זה הפסוק בשלימותו, אלא זהו חלק מתוך פסוק שבו נאמר כך (ישעי' ב, ג): ”והלכו עמים רבים ואמרו, לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים”.

והנה, זה שאומרים רק חלק זה של הפסוק (ולא את כל הפסוק) - אפשר להסביר בפשטות, כי רק חלק זה של הפסוק תוכנו שייך להסדר של ”אתה הראת”;

אך אינו מובן, דכיון שאומרים רק חלק זה של הפסוק, ולא את חלקו הראשון - איך מתאימה כאן תיבת ”כי”, שענינה הוא מלת קישור בין סיום הפסוק לתחילתו

(שסיום זה מהווה נתינת טעם להתחלתו)?! ולכאורה היה צריך לומר רק "מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", בלי תיבת "כי".

ומבאר ב"לקוטי שיחות" שם, שכאשר אומרים ב"אתה הראת" את הפסוק "כי מציון" – הרי שתיבת "כי", בתור נתינת טעם, מתייחסת להפסוק שאומרים מקודם לכן **בנוסף זה**: "מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור".

ומבאר בהקדים, שבשני פסוקים אלו (האחרונים בסדר "אתה הראת") – (א) "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" (ב) "מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור" – נראה כפל לשון:

בתחילה אומר "כי מציון תצא תורה", ואחר כך חוזר ואומר "ודבר ה' מירושלים" – שזו אותה כוונה ותוכן; וכן בתחילה אומר "מלכותך מלכות כל עולמים", ואחר כך "וממשלתך בכל דור ודור" – שגם כאן חוזר על עצמו אותו התוכן בשני חלקי הפסוק.

אלא, שאריכות הלשון בפסוקים אלו אינה כפל לשון בעלמא, אלא שכל חלק מן הפסוק מדבר על ענין אחר;

ושני החלקים בפסוק "כי מציון ג'" מקבילים הם לשני החלקים בפסוק "מלכותך ג'", ולכן אומרים אותם ברציפות. כלומר:

בתחילה אומרים שני ענינים – (א) "מלכותך מלכות כל עולמים", (ב) "וממשלתך בכל דור ודור";

ואחר כך באים **ונותנים טעם** לשני ענינים אלו – "כי":

על הענין הראשון, "מלכותך מלכות כל עולמים" – ניתן הטעם בחלק הראשון של הפסוק שלאחריו, "כי מציון תצא תורה";

ועל הענין השני, "וממשלתך בכל דור ודור" – ניתן הטעם בחלק השני של הפסוק שלאחריו, "כי דבר ה' מירושלים".

ועיין שם הביאור בפרטיות ובהרחבה, בביאור כפל הלשון וההקבלה בין שני החלקים שבשני הפסוקים (תוכן הדברים הובא גם בספר "אוצרות המועדים – תשרי" ע' שנה ואילך).

אמנם יש להעיר על מה שלא נתבאר ב"לקוטי שיחות" שם, והוא:

הפסוק "כי מציון" מובא בסידור לא רק כסיום לפסוקי "אתה הראת" בשמחת תורה, אלא גם כחלק מהסדר הקבוע של פתיחת הארון לקריאת התורה (בכל שבת ואפילו באמצע השבוע) – כשפותחים את הארון אומרים את הפסוק "וַיְהִי בַּנֶּסֶעַ הָאָרֶן וַיֵּאמֶר מִשָּׁה קוֹמָה ה' וַיִּפְצוּ אֵיבֶיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ", ומיד לאחריו בא הפסוק "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

ולכאורה, על פי המבואר בשיחה שתיבת "כי" מלמדת שיש לחבר את המלים "מציון תצא תורה וגו'" עם הפסוק שלפני כן, צריך לומר גם כאן – שהמלים "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" מהווים כעין נתינת טעם על מה שנאמר קודם לכן: "ויחי בנסוע הארון וגו'".

[ואולי יתירה מזו צריך לומר, שגם כאן יש לחלק לשנים – והיינו, שהמלים "מציון תצא תורה" הם טעם על "ויפוצו אויביך", ואילו המלים "ודבר ה' מירושלים" הם טעם על "וינסו משנאיך מפניך"].

אמנם ב"לקוטי שיחות" לא נתבאר כלום בזה, וצ"ע בהבנת הדברים.



סיום התורה במלה "ישראל" ובאות למ"ד

בְּאַרְצָן מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָרְעֻקָּיו וְלְכָל-אֲרָצוֹ: וְלִכְלֵ הַיָּד הַחֲזָקָה וְלְכָל הַמִּצְוָה
בְּגִדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינָי פְּלִי-יִשְׂרָאֵל:
חֹזֵק

בשמחת-תורה מסיימים את חמשה חומשי תורה, בתיבת "ישראל".

[והעיד חתן הבר-מצוה הת' אורי שי, שכד דייקת שפיר הרי כל חומש מחומשי התורה מסתיים הוא בשם של **מקום-אתר**, ובדרך של שלב אחר שלב:

ספר **בראשית** מסתיים בתיבת "**במצרים**", שהוא השלב הא' – השפל ביותר;

ספר **שמות** מסתיים בתיבת "**מסעיהם**", שהוא השלב הב' – היציאה ממצרים והנסיעה משם;

ספר **ויקרא** מסתיים בתיבת "**סיני**", שהוא השלב הג' – קבלת התורה בהר סיני;

ספר **במדבר** מסתיים בתיבת "**יריחו**", שהוא השלב הד' – העמידה על פתח הארץ;

וספר **דברים** מסתיים בתיבת "**ישראל**", שהוא השלב האחרון – הכניסה לארץ ישראל].

והנה, ב"רשימות" חוברת יג (רשימה להתחלת הש"ס) מבאר:

"תורה שבכתב **מסיים בלמ"ד**, וגם אם נצרף נ"ך שמסיים בדברי הימים – ג"כ מסיים בלמ"ד".

ולכן תורה שבעל פה מתחלת במ"ם, אות תיכף לאחרי זה, ומסיים בת"ו – 'הלכות' – שהיא סוף כל האותיות".

ולכאורה לפי זה יש לתת טעם – בדרך אפשר – לאופן החלוקה של מזמור קיט בתהלים בשיעור החודשי, שחלקו הראשון אומרים ביום כ"ה וחלקו השני ביום כ"ו:

הנה, מזמור זה מורכב מכ"ב האותיות לפי סדרן, כשלכל אחד יש שמונה פסוקים – ולכאורה היה מסתבר לחלק שווה בשווה, ש"א "אותיות" יאמרו ביום כ"ה, ו"א ה"אותיות" הבאות ביום כ"ו.

אמנם החלוקה למעשה היא באופן שביום כ"ה אומרים יותר מאשר ביום כ"ו:

ביום כ"ה אומרים עד סיום "אות" למ"ד, דהיינו י"ב "אותיות", ואילו ביום כ"ו אומרים מתחילת ה"אות" מ"ם, דהיינו יר"ד אותיות בלבד!

[ואמנם, ידועים דברי חז"ל (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א), שהאות מ"ם היא האות האמצעית שבאותיות הא"ב. אך כבר פירשו שם המפרשים, שהיינו כאשר מחשיבים כ"ז אותיות, כי מצרפים גם את האותיות הסופיות – מנצפ"ך, ואז דוקא יוצא שהמ"ם היא האות האמצעית;

ואם כן, כיון שבמזמור זה מחשיבים (לכאורה) רק את כ"ב האותיות בלבד, אין טעם להחשיב את האות מ' כאות אמצעית, והיה צריך להתחיל את החלק השני של המזמור מהאות ל', וכך יהיה שווה בשווה].

ולפי פשוטו נראה, שחלוקה זו מקורה בחלוקה הקדומה של ספר התהלים לימי החודש, שלפי החלוקה הקדומה היו אומרים ביום כ"ז לא רק את החצי השני של מזמור קי"ט, אלא מוסיפים עוד כמה מזמורים, וביום כ"ז לא התחילו ממזמור ק"כ אלא ממזמור קכ"ג.

[חלוקה קדומה זו מביא השל"ה (רנז, ב) מס' צדה לדרך (להר' מנחם ב"ר זרח,

תלמיד ר"י בן הרא"ש), והוא שם מאמר ד' כלל ה' בסופו (בדפוס סביוניטה שכ"ז, אבל בדפוס ווארשא תר"מ נשמטה). וראה בקובץ 'בית אהרן וישראל' גליון פד ע' קכט שהרחיב בזה].

אבל עדיין צריך ביאור לפי המנהג הרווח כיום שאינו שווה לגמרי להחלוקה הקדומה (וכמצויין גם בהתוועדויות תשמ"ה ח"ד ע' 2208 הערה 160) – מדוע ביום כ"ה אומרים יותר מאשר ביום כ"ו?

אמנם לפי הנ"ל יתכן לומר בזה:

מזמור קי"ט "מוקדש" הוא לענין התורה ולימודה, כידוע.

ומכיון שהתורה מתחלקת בכללות לתורה שבכתב המסתיימת באות ל' – ולתורה שבעל פה המתחילה באות מ' ומסיימת בת', לכן גם כשבאים לחלק מזמור זה לשנים – מחלקים באופן זה שהחלק הראשון מסתיים בל' והחלק השני מתחיל בל'.

ויש להוסיף בזה עוד – בדרך אפשר:

ב"רשימות" שם (חוברת יג) מבאר שהתורה שבעל פה "תחילתה" רק ביום השני למעשה בראשית (עיי"ש), ואילו מצד היום הראשון יש (כביכול) רק התורה שבכתב.

ועפ"ז יומתק שביום כ"ה בחודש, שהוא היום הראשון למעשה בראשית (באדר או באלול), אומרים בתהלים המזמור המדבר בתורה עד האות ל', שמורה על התורה שבכתב;

ואילו ביום כ"ו בחודש, שהוא היום השני למעשה בראשית (כנ"ל), אומרים את חלקו השני של המזמור, מהאות מ' ואילך, המורה על תורה שבעל פה. ודו"ק.

צדה לזיך

ואלה הם החלקים שהלקי הדתאים ללמד בבל זם מימי כל חרש וחרש

ז"ג	זם רשאן עד להם ס' המעור ברחוק .	סימן ז"ד	זם ס"ו עד אליהם אל זמי נך
ז"ה	זם סך עד למלח לעבד ס' לחד .	ז"ח	זם ז"ח עד למלח על מחלם לעמם .
ז"ו	זם שלישי עד ממור לחד ס' רשע .	ז"ט	זם ז"ח עד יתב בספר עיון .
ז"ז	זם רביעי עד למלח כך ס' חסיד .	ח"א	זם ז"ח עד ס' מלך מגל הארץ .
ז"ח	זם חמישי עד לחד ריבה ס' לא ייכב .	ח"ב	זם ז"ח עד כרפי המסו לא ס' וכל קישי .
ז"ט	זם ששי עד למרמי האמרה דרבי .	ח"ג	זם ז"ח עד מי יתל נטרוח ס' .
ז"י	זם שביעי עד באונו שמעט .	ח"ד	זם ז"ח עד עיר ממור לחד עון לבי .
ז"יא	זם שמיני עד קמנו זאם כל הממים .	ח"ה	זם ז"ח עד הלויח הלאו עבדי ס' .
ז"יב	זם תשיעי עד למלח ס' חללי .	ח"ו	זם ז"ח עד מה סכמתי חרתיך .
ז"יג	זם עשירי עד למלח עיר ממור כרישו .	ח"ז	זם ז"ח עד חלק בלחמי לאם עמי .
ז"יד	זם י"א עד למלח על שמיים לחד .	ח"ח	זם ז"ח עד סלמיח הלא עבדי ס' .
ז"טו	זם י"ב עד למלח על ירושן לאסף .	ח"ט	זם ז"ח עד חלמי ס' מלחם רע .
ז"טז	זם י"ג עד ממור לאסף אליהם גלו גימ .	ח"י	זם ז"ח עד סמלם לחד :

ואם יזפרין לקרוע בכל שבע בחלקים שרים התחלק על זיך וזוה :

ק"ט	זם רשאן עד לחד ממסיל לחמי עמי .	ק"כ	זם חמישי עד עיר ממור לחד עון לבי .
ק"י	זם סך עד כנח ללו עון הכניח .	ק"א	זם ששי עד עיר הממלח סרלמן .
	זם שלישי עד ממור לאסף קך עב .	ק"ב	זם שביעי עד עיר המסר :
	זם רביעי עד סמלם לעמם .	ק"ג	

לזכות

האברך אורי שליט"א
לרגל הגיעו לגיל מצוות

*

ולזכות הוריו שיחיו

הרה"ת ר' מנחם מענדל וחנה

רייצס

אחיו ואחיותיו שיחיו

הת' יוסף יצחק, מושקא, שיינדל, אהרן,

מאיר שלמה ודובער אליעזר

זקניו שיחיו

הרה"ג יעקב וברכה

רייצס

הרה"ג משה וחיה חיה ביילא

הבלין

*

לרוב נחת בגו"ר מתוך בריאות

ואריכות ימים ושנים טובות